

บทที่ ๓

กุศลประดิษฐ์ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเพื่อนบ้านที่มีภาระทางการเงินอย่างมากทั้งต่อไปนี้

1. ถ้ากิจจะดีพัฒนาทางสังคมการชุมชน แต่การปักครื่อง
  2. ถ้ากิจจะดีของระบบศักดินาไทย และหลักต่อไปนี้ข้อการเมืองที่ประเทศาเมืองงาน
  3. สถาบันทั่วไปของการเมืองทางศึกษาเกณฑ์การรวมและอุดมการรวม
  4. ถ้ากิจจะดีและข้อกำหนดเดียวกันการที่ควรห่วงประเทศไทยที่สำคัญ
  5. ถ้ากิจจะดีของระบบเงินตรา
  6. สถานภาพทางการค้าของราชอาณาจักร

หน้าที่ดูแล

การดำเนินโครงการประเทศให้ชนพื้นที่ได้รับความพึงพอใจต่อการดำเนินการของชุมชน ไม่ใช่การบังคับบานเสียงดัง ทางรัฐมนตรีต้องหันหน้ามาฟังความต้องการเป็นศูนย์กลาง เมื่อจะดำเนินการเมืองว่างเรื่องของการศึกษา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ ที่มีความสามารถและมีความรู้ความสามารถที่ดี ไม่ใช่การแต่งตั้งโดยการจับฉลาก

ลักษณะพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและการปกครอง

การปักกรองในสมัยกรุงศรีอยุธยา n ครอบครัวต่าง ๆ ในท้องถิ่นหนึ่งจะรวมกันเป็นหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า หมู่บ้านหลายหมู่บ้านถูกจัดเข้าเป็นตำบล มีกำนันเป็นหัวหน้าตำบลรวมกันเข้าเป็นแขวงมีหัวหน้าแขวงเป็นหัวหน้า และมีแขวงนั้นอยู่ในกลา

กรรมการขึ้นอยู่กับเจ้าเมือง กรรมการเมืองมีเจ้าเมืองเป็นประธานรับผิดชอบ มีปลัดหรือยกกระเบิดเป็นผู้ช่วยหรือข้อความรายวันในสมัยนั้น จึงขึ้นอยู่กับบุคคลเหล่านี้ รายวันจะมีสุขหรือไม่ทุกๆ ทำมาหากินได้โดยสะดวกหรือไม่ก็สุดแล้วแต่ความสามารถ ความยุติธรรมและความสุจริตของเจ้าเมืองและคณะกรรมการซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในทุกๆ สุขของรายวันโดยตรง

การปกครองของกรุงศรีอยุธยาฯ ได้ดังระบบสังคมขึ้นใหม่ ซึ่งมีการกำหนดหนดเป็นทางการແนี่ชัดในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1997) อันเป็นระบบที่ใช้ติดต่อ กันมาช้านานหลายร้อยปี เพื่อจะมาเลิกใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ระบบ นี้คือระบบที่เรียกว่าระบบศักดินา

การตั้งทำเนียบศักดินาที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงจัดขึ้นนั้น คือการตั้ง กำหนดว่าผู้มีอิทธิพลนี้ได ควรมีนาได้เท่าไดดังเช่นเจ้าพระยา หรือพระยาหันสูง มีนาได้คันละ 10,000 ไร่บ้าง, 5,000 ไร่บ้าง, 3,000 ไร่บ้าง บุนนางผู้น้อยก็มีได้ตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป ส่วนเพลเมืองมีนา ได้คันละ 25 ไร่ ในเรื่องนี้ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสั่นนิยฐานว่า^{1/} ในเวลาที่มีการ ตั้งกำหนดศักดินาขึ้นนั้น คนทำราชการไม่ได้รับเงินเดือน และเวลาที่มีคือที่นา เป็นสมบัติ อันมีราคาสูงกว่าอย่างอื่น ผู้ที่แสวงหาทรัพย์สมบัติ ย่อมแสวงหาที่ดินเป็นสำคัญ ดังนั้น เพื่อไม่ ให้แยกที่ดินกัน ประการหนึ่ง และเพื่อจะให้กันมีที่ดินมากน้อยตามกำลัง และยกศักดิ์ ประการหนึ่ง จึงได้ตั้งพระราชบัญญัติกำหนดศักดินาขึ้นเพื่อให้ทราบว่าถ้าผู้มีศักดิ์ ถึงเท่านั้น รัฐบาล อนุญาตให้มีที่นาได้เท่าใดเป็นอย่างมาก จะมีเกินอนุญาตไม่ได้ เหตุผลนี้ก็คือมูลเหตุของการ กำหนดศักดินา แต่เมื่อได้ตั้งศักดินาขึ้นแล้วเลยมีการใช้ศักดินาเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการอื่น ต่อไปอีกหลายอย่าง ได้แก่ใช้เป็นเครื่องกำหนดลิทธิและหน้าที่ของประชาชนในสังคมเป็นต้น กล่าวก็อ ในระบบสังคมที่ศักดินาจะมีการแบ่งคนออกเป็น ๒ ชั้น ผู้ที่มีศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป เรียกกันทั่วไปว่าผู้ดี มีลิทธิ์ต่าง ๆ บางประการเหนือผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่าตนนั้น อาทิ เช่นตนเองและ บุคคลในครอบครัวไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปใช้งานในราชการ นอกจากนี้เมื่อมีคดีความถึงโรงศาล ผู้ที่เป็นผู้ดีก็มีลิทธิ์สั่งทนายไปว่าความแทนตนได้ ไม่ต้องไปศาลด้วยตนเองเว้นแต่ในการณ์ที่คดี ความนี้เป็นอาญาแพ่งคดิน อย่างไรก็ตามศักดินาที่สูงนั้นมิใช่ว่าจะมีแต่คุณหรือลิทธิ์ต่าง ๆ เสมอ ไปเท่านั้น หากแต่มีภาระหน้าที่ประกอบไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีศักดินาสูงไปทำร้ายผู้นึง ศักดินาต่ำกว่า เมื่อศาลมีพิพากษาให้ผู้มีศักดินาสูงเป็นผู้แพ้คดีแล้ว ค่าปรับที่ต้องเสียนั้นจะต้อง ใช้ศักดินาอันสูงของจำเลยนั้นเองคุณเข้าไปด้วย และผู้ที่มีศักดินาสูงนั้นก็จะต้องรับผิดชอบต่อ

^{1/} สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, คำอธิบายใน พระราชพงоварณาณบบพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ ตอน ๑ (กรุงเทพฯ : ใจเดินส์ฟอร์, พ.ศ. ๒๔๙๕) หน้า ๔๐๓-๔

พระเจ้าแผ่นดินในการที่จะควบคุมคนไว้ทำงานบันหนึ่งให้มีกำลังและร่างกายสมบูรณ์พอที่จะใช้ในราชการทัพหรือราชการอื่น ๆ ได้ จำนวนคนที่ผู้มีศักดินาสูงจะต้องรับผิดชอบนั้นก็คำนวณด้วย ศักดินานั้นเอง ถ้าศักดินายิ่งสูงก็ยิ่งต้องรับผิดชอบคนมาก ความรับผิดชอบนั้นหมายถึงรับผิดชอบในความเป็นอยู่ ความพาสุก และความปลอดภัยของบุคคลเหล่านั้น ถ้าบุคคลที่อยู่ในสังกัดเกิดต้องคดีเป็นหน้าที่ของผู้มีศักดินาสูงที่ควบคุมอยู่ต้องไปแก้คดีด้วย ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง ก็คือ ศักดินาของบุคคลนั้นไม่ว่าจะสูงปานใดก็ตามก็เป็นเรื่องของตัวบุคคลนั้นเท่านั้น มิได้ตกทอดมาถึงบุตรหลานในทำงานองරุงสืบต่อ ก็ได้ เพราะศักดินานั้นตายไปกับตัวบุคคล และจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความประพฤติและการทำงานของตัวบุคคลนั้นนั่นเอง

ในสมัยอยุธยานั้น ถึงแม้ว่าการปกครองจะเป็นรูปแบบสมบูรณ์ราษฎรชาติธิราช ดังเช่น สมัยสุโขทัย แต่ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบครอบครัวหมู่ไปกล้ายเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเข้มงวดขึ้น โดยมีตัวบทกฎหมายบ่งชัดถึงความรับผิดชอบของบุคคลตามลำดับชั้น ประชาชนในสมัยนี้ จึงมีอิสรภาพน้อยลงกว่าแต่ก่อน

ปัจจัยการผลิต

เนื่องจากในสมัยอยุธยานี้ กิจกรรมการผลิตก็ยังคงเป็นแบบการเกษตรเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย และลักษณะการผลิตก็มีได้พัฒนาขึ้นไปอีก ทำให้ปัจจัยการผลิตที่สำคัญก็ยังคงเป็นที่ดิน และแรงงานอยู่เช่นเดิม โดยที่ปัจจัยการผลิตในรูปปัฐุนและการประกอบการนั้นมีความสำคัญน้อย และถ้ามีก็มักเป็นในการผลิตของชาวต่างชาติมากกว่า

(1) ที่ดิน

ในสมัยอยุธยานั้น ที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ยังคงมีมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร ดังนั้นผู้ที่ต้องการจับจองที่ดินทำนาหากินก็ยังคงทำได้โดยง่าย แม้ว่าตามหลักการแล้วจะถือว่าที่ดินเป็นของ “หลวง” ก็ตาม แต่ถ้าพระมหากรุณาธิรัชญ์ผู้ใดได้มีพระราชประสงค์ในที่ดินนั้นเป็นพิเศษ จนต้องมีการเวนคืนแล้วรายภูมารามารถเข้าไปจับจองทำกินและมีสิทธิในการทำนาหากินบนผืนดินนั้นตอกย้ำถึงลูกหลานได้ด้วย

การมีที่ดินอยู่มากนายนี้ทำให้ในทางครั้งนี้การซักจุ่งให้รายภูมารถเข้าไปจับจองที่ดินทำกินให้มากขึ้นด้วย ดังปรากฏในกฎหมายลักษณะบทศึกของกฎหมายตราสามดวง ซึ่งมีอยู่ มาตราหนึ่งว่างเงณฑ์ปูนบำเหน็จรางวัลให้แก่เจ้าหน้าที่ในราชการผู้ซักชวนส่งเสริมให้รายภูมารถเข้าจับของปางดงทุ่งว่างเป็นที่ทำนาหากินอีกด้วย^{2/}

2/ ร. แสงก้าต์, “ลักษณะของศึก”, กฎหมายตราสามดวง, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 467

ตามกฎหมายในสมัยอยุธยานี้ การเข้าไปปั้นของถือครองที่ดิน ต้องมีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองทราบก่อน เมื่อแจ้งแล้ว เจ้าหน้าที่จะออกมาวัดที่ทางแล้วออกโฉนดไว้ให้เป็นหลักฐานถ้าไม่แจ้งจะมีโทษ หั้งนักเพื่อประโยชน์ในการเก็บภาษีอากรนั้นเอง^{3/}

กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินในสมัยอยุธยานี้มีไว้ละเอียดมาก แสดงถึงการมีข้อกำหนดกฎหมายที่อย่างแน่ชัดป้องกันการขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น และเพื่อสะดวกในการบังคับบัญชาจัดเก็บภาษีอากรด้วย ซึ่งแสดงถึงว่าในสมัยอยุธยานี้ ประชาชนอาจจะมีความหนาแน่นกว่าสมัยสุโขทัย ถึงแม้ที่ดิน McGrang ว่างเปล่าจะยังมีอยู่มาก แต่ในที่บางแห่งซึ่งอุดมสมบูรณ์และทำเลดีก็อาจมีผู้แฝงแย่งกันได้ จึงต้องมีการออกกฎหมายไว้ให้ชัดแจ้ง เช่นกรณีที่มีผู้ละทิ้งบ้านเรือนที่ดินไปแล้วมีผู้อื่นเข้าไปทำประโยชน์จากที่ดินนั้นก็จะยกสิทธิให้ ยกเว้นแต่ในกรณีที่ละทิ้งที่ดินไปเนื่องจากถูกกฎหมายที่นำไปงานหลวงก็ยังมีสิทธิกลับมาครอบครองที่ดินได้ดังเดิม เป็นต้น

ในสมัยอยุธยานี้มีกฎหมาย ระบุชัดห้ามการซื้อขายที่ดิน ซึ่งก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากยังมีที่ดิน McGrang ว่างเปล่าสำหรับผู้ที่มีกำลังงานบุกเบิกทำเป็นเรือกสวนไร่นาได้อยู่ และการซื้อขายที่ดินในสมัยนั้นก็อาจไม่จำเป็นต้องมีก็เป็นได้

(2) แรงงาน

สำหรับแรงงานเพื่อการผลิตของสามัญชนทั่วไป เช่นในการทำการเกษตรของครอบครัวนั้น แรงงานที่ใช้ก็คงเป็นแบบเดียวกับสมัยสุโขทัย ก็คือใช้แรงงานภายนอกครอบครัว และใช้วิธี “ลงแขก” ช่วยกันทำงานด้วยในบ้านที่ต้องการใช้แรงงานมากเป็นพิเศษ แรงงานในส่วนนี้นั้นถ้าเป็นชายก็จะต้องเข้ากับการเกษตรที่แรงงานบังคับของราชการตามระบบไพร่ด้วยกันล่าวคือ ในช่วงที่ผู้ชายในท้องถิ่นถูกกฎหมายเข้าไปทำงานหลวง แรงงานในท้องถิ่นก็จะขาดไป ทำให้การผลิตด่าง ๆ โดยเฉพาะการเกษตร ทำได้ไม่เต็มที่ และแรงงานเด็กและสตรีต้องมีบทบาทมากขึ้นในการผลิต

สำหรับในด้านแรงงานบังคับตามระบบไพร่นั้น มีกฎหมายที่แน่นอนมากกว่าสมัยสุโขทัย กล่าวคือ กำหนดให้รายภูตต้องมีการจดทะเบียนเขียนสังกัดกับมูลนายและห้ามการย้ายถิ่นที่อยู่ ซึ่งสาเหตุที่มีการกำหนดกฎหมายนี้ คงเป็นเพราะความจำเป็นในการจะเรียกหากำลังผู้คนในเมืองเกิดเหตุฉุกเฉินนั่น การจะเรียกระดมประชาชนในบ้านเร่งด่วนทำได้ยาก ถ้าปล่อยให้ประชาชนอยู่กระจายตัว ดังนั้นจึงต้องมีการควบคุมเป็นหมวดหมู่โดยมีมูลนายรับผิดชอบ ฝึกฝนให้รู้จักหน้าที่ไว้ นอกจากนั้นผู้ที่เป็นมูลนายนั้นยังต้องมีหน้าที่ควบคุมดูแลความประพฤติของผู้อยู่ใต้ปกครองด้วย เพราะความผิดของไพร์ได้บังคับนั้น มูลนายต้องรับผิดชอบ การ

3/ ร. แสงกานต์, “ลักษณะเมืองเสรี”, เรื่องเดิม, หน้า 232-2

กำหนดเข่นนี้ ย้อนทำให้การปักครองง่ายขึ้น อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีการออกกฎหมายให้คนต้องสังกัดมูลนายแน่นอนก็คือ ในสมัยนั้นยังไม่มีประเพณีการให้เงินเดือนแก่ข้าราชการ บุนนาค และเจ้านายต่าง ๆ ก็ได้อาชญาแรงงานตามระบบไฟร์นี้เองเพื่อใช้ในการผลิตอาหารและสิ่งของต่าง ๆ ในการเลี้ยงดูคนได้บังคับบัญชาและเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตนเองและครอบครัว เป็นสิ่งตอบแทนการรับราชการ

ในส่วนของประชารที่ถูกเกณฑ์แรงงานตามระบบไฟร์นั้น ถ้ามองคุณอีกแง่หนึ่งแล้ว ก็เป็นการเสียภาษีแบบหนึ่งนั่นเอง เพียงแต่เป็นการเสียภาษีด้วยแรงงาน ไม่ต้องเสียเงินเท่านั้น ซึ่งปรากฏว่าในระยะหลังก้มองเห็นได้ชัดขึ้นกว่า การเกณฑ์แรงงานกับการเก็บภาษีนั้น มีลักษณะเดียวกัน ในเมื่อมีการอนุญาตให้ชำระเงินแทนการถูกเกณฑ์แรงงานได้

สำหรับการเกณฑ์แรงงานตามระบบไฟร์นั้น แต่เดิมชายอายุ 15 ปีจะต้องมาตรวจวัดส่วนสูง ต่ำได้ 2 ศอกคืบ ก็ต้องขึ้นบัญชีรับราชการ ซึ่งมีการแยกไฟร์ไว้เป็น 2 ประเภทคือ

(ก) ไฟร์สม กือไฟร์ขึ้นทะเบียนสังกัดเจ้านายและบุนนาค จำนวนไฟร์สมที่สังกัดขึ้นอยู่กับตำแหน่งหรือยศศักดิ์ทางราชการ ถ้าตำแหน่งสูงก็จะมีไฟร์สมสังกัดมากและลดลงตามเป็นลำดับ ไฟร์สมเหล่านี้จะต้องทำงานตามที่มูลนายต้องการ เช่น ทำการก่อสร้าง ทำการเพาะปลูกฯลฯ หรือกรณีที่เจ้านายขอกราบโดยเป็นแม่ทัพนายกอง พวกไฟร์สมก็จะต้องติดตามไปด้วย นอกจากนี้ไฟร์สมยังต้องทำงานให้หลวงอีกดี 1 เดือน ไฟร์สมอาจเปลี่ยนมูลนายใหม่ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากมูลนายเก่าหรือหลวงเสียก่อนและเมื่อมูลนายเสียชีวิตลง ไฟร์สมของมูลนายผู้นั้นก็จะต้องถูกโอนมาเป็นไฟร์หลวง

(ข) ไฟร์หลวง กือไฟร์ที่สังกัดพระมหาภัตตริย์โดยตรง ไฟร์พระเกณฑ์ถูกจัดขึ้นทะเบียนเนื่องจากไม่มีมูลนายเจ้าสังกัด หรือเป็นไฟร์สมที่มูลนาย ถึงแก่ความตาย ไฟร์หลวงนี้เมื่อถูกเกณฑ์แล้วจะถูกจัดเข้าสังกัดกรมกองในแต่ละกรมกองนั้นเมื่อเจ้ากรม ปลัดกรม และสมุหนบัญชีบังคับบัญชา กรมยังแบ่งออกเป็นหมวด หมวดแบ่งออกเป็นหมู่ มีเจ้าหมวดหมู่ควบคุม คนในหมวดหมู่กรมปืน ถ้ามีถูกโอดขึ้นก็ต้องรับราชการในหมวดหมู่กรมนั้น เรียกว่าถูกหมู่ ถ้าถูกหมู่ผู้หกสูงไปได้คุณกรมอื่นเป็นสามีก็มีกฎหมายตัดสินว่าถูกที่เกิดขึ้นจะสังกัดอยู่กรมใดอีก

ไฟร์หลวงนี้แม้จะมีมูลนายควบคุมอยู่ แต่ก็ไม่ให้มูลนายเอาไปใช้สอยส่วนตัวเกินกำหนดในสมัยอยุธยา ไฟร์หลวงดังที่ทำงาน 6 เดือนใน 1 ปี เรียกว่า “เข้าเดือน” กือต้องเข้ามารับราชการเดือนหนึ่งแล้วจึงมีอิสรากลับไปประกอบอาชีพเดือนหนึ่งสลับกันไป ผู้ที่เป็นไฟร์หลวงจะต้องรับราชการในลักษณะนี้ตลอดไปจนกว่าจะอายุ 70 ปี หรือมีบุตรเป็นชายฉกรรจ์ขึ้นทะเบียนเป็นไฟร์หลวงแล้ว 3 คน ผู้ที่เป็นบิดาจะได้รับการผ่อนผันให้พ้นจากการรับราชการ

พวกไฟร์หลวงที่ต้องเข้ารับราชการนี้ทำหน้าที่ราชการต่าง ๆ กัน สุดแล้วแต่กรมกองที่ตนสังกัด บางคนก็ทำหน้าที่ทหาร เช่น ทหารล้อมวัง แต่ถ้าสังกัดกรมกองอื่น เช่น กรมช่าง

สิบหมู่ก็ทำงานช่าง และปรากฏว่าถ้าเป็นผู้มีฝีมือดีหรือทำหน้าที่ราชการได้ดี ก็จะได้รับเบี้ยหัวด ตลอดจนได้เลื่อนศักดินามีศฐานาราชศักดิ์เป็นขุนนางต่อไป กิจการสาธารณูปัตติ ฯ เช่น การสร้างปราสาทราชวัง ตลอดจนป้อมค่าย ถนนหนทาง คลอง สะพาน ที่สำคัญไปได้ด้วยแรงไฟร หลงทั้งสิ้น การเกณฑ์แรงงานใช้แบบนี้องในแผ่นดินแล้วก็เหมือนกับการเก็บภาษีนั่นเอง เพียงแต่เก็บภาษีมาเป็นแรงงานมิใช่เงินทอง แต่ในสมัย古董แห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา ซึ่งบ้านเมืองส่วนจากส่วนราชการอันใหญ่ให้กันที่เป็นไฟรหลวงนั้นเสียเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ทางราชการแทนการเข้ามาทำงานได้เรียกว่าเงินค่าราชการ

เงินค่าราชการนั้นทำให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่าย ผู้ที่เป็นเจ้าขุนมูลนายตามกรมกองต่าง ๆ ซึ่งมีทรัพย์หรือรายได้มาก ก็มักจะเสียเงินค่าราชการให้แก่คนที่อยู่ในสังกัด แล้ว เอกชนเหล่านั้นไปใช้สอยในกิจการของตน หรือผู้ที่มีฐานะดีเป็นช่างไม้หรือช่างทองต่าง ๆ ที่มีฝีมือ ตลอดจนผู้ที่มีไวรนามากก็อาจยอมเสียเงินค่าราชการตามที่ทางราชการเรียกร้อง เพื่อยกเว้นตน เองไม่ให้ต้องเสียเวลาเข้าไปปรับราชการตามกรมกอง และสามารถที่จะกระทำการใดๆ ก็ได้ในส่วนของการงานของตนเองให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดไป เงินค่าราชการนี้อาจจะเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องร่วงโรยไปในทางด้านกำลังคน จนไม่สามารถสู้ข้าศึกศัตรูได้เข้มแข็งเหมือนในสมัยแรกเริ่ม และทำให้ระบบศักดินานั้นกลایเป็นเพียงจักรกลอย่างหนึ่งในการเก็บภาษีเท่านั้น มิได้มีความหมายในการรวมรวมกำลังคนไว้ป้องกันประเทศหรือใช้ในราชการอื่นอีกต่อไป

ตามทั่วเมืองที่อยู่ใกล้พระนครออกไปนั้น การที่จะเกณฑ์ผู้เป็นไฟรหลวงเข้ามารับราชการย่อมไม่สะดวก ด้วยเหตุนี้จึงมีระบบการขอมให้ไฟรพลสังสิงของได้แทนแรงงานที่ต้องมาเข้าเฝ้ารับราชการเป็นต้นว่า ไฟรพลพวกใดดังอยู่ในภูมิลำเนาที่มีป้าไม้ ก็ยอมให้ตัดไม้ที่ต้องการใช้ในการส่งลงมาให้ โดยกำหนดว่าต้องส่งคนละเท่าไร ในนั้นเรียกว่ามีส่วย เมื่อผู้ใดส่งส่วยแล้วก็ ไม่ต้องรับราชการตามกำหนด ซึ่งย่อมต้องเป็นความขัดแย้งของพวกไฟรพลที่อยู่ใกล้เป็นธรรมชาติ หัวเมืองที่มีวัตถุบางอย่างที่เป็นประโยชน์แก่การทำงาน เช่นตะกั่ว ดินบุก หรือดินประสิva ส่วนมากนักจะเป็นหัวเมืองที่มีไฟรชนิดนี้ซึ่งเรียกว่า “ไฟรส่วย” ทั้งสิ้น

ในเศรษฐกิจสมัยโบราณซึ่งปัจจัยการผลิตที่สำคัญมีเพียงแรงงานและที่ดินนั้น ในขณะที่ที่ดินมีเหลือเพื่อ ฐานทางเศรษฐกิจของสังคมก็ย่อมขึ้นอยู่กับแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อแรงงานส่วนใหญ่ต้องถูกเกณฑ์ไปตามระบบสังคมและกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้น เศรษฐกิจก็ยากที่จะขยายตัวออกไปไม่ได้ เศรษฐกิจจะดีขึ้นหรือทรุดโทรมลงก็สุดแล้วแต่ความมากน้อยของแรงงานในเมืองต่าง ๆ ที่ถูกเกณฑ์เอาไป ในบุคคลที่มีการสงเคราะห์ติดต่อกันช้านาน เศรษฐกิจของเมืองต่าง ๆ ก็จะดีต้องทรุดโทรมลงอย่างไม่เป็นปัญหา เพราะแรงงานขาดกรรจ์ถูกเกณฑ์ไปใช้ในราชการทัพเสียหมด ผลผลิตภายในตัวส่วนใหญ่จะไม่ดีนักและเป็นไปไม่ได้เต็มที่ หรือถึงแม้ในยามสงบ ผลผลิตจะได้ผลมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความต้องการแรงงานแห่ง

กรุงศรีอยุธยานั้นเอง ถ้ามีการสร้างปราสาทราชวัง ป้อมค่าย วัดวาอาราม ตลอดจนถนนและคลองมากขึ้นเพียงไรก็หมายความว่าแรงงานเพื่อการผลิต ก็จะต้องลดน้อยลงไป เพราะอยุคเกณฑ์ไปใช้ในด้านอื่นเสีย

นอกจากแรงงานไพรแล้ว ในสมัยอยุธยาจึงมีแรงงานอีกชนิดหนึ่งที่สำคัญคือแรงงานท่าส แรกเริ่มน้ำท่าส่วนใหญ่ก็คงเป็นท่าสแซลท์ที่ได้มาจากการสูบน้ำนั้นเอง ต่อมาจึงเกิดท่าสประเภทอื่นขึ้น เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องมีการขายตัวเองหรือบริหารลงเป็นท่าสในสมัยอยุธยานั้นแบ่งท่าสออกเป็น 7 ประเภท คือ

(1) ท่าสินไถ่ หมายถึงผู้ที่ขายตัวเอง หรือถูกผู้ปกครองนำมายาเป็นท่าส หรือเป็นท่าสที่นายเงินเดินนำไปขายหอดตลาด การขายท่านี้อาจเป็นขายขาดโดยคือได้ถอนคืนไม่ได้ หรืออาจเป็นการขายฝ่ากซึ่งสามารถถือถอนคืนได้ และในกรณีที่ผู้ถูกขายเป็นท่าสเป็นไพรหลวง ท่าสผู้นั้นก็จะถูกเกณฑ์ไปทำงานให้หลวงด้วย

(2) ท่าสในเรือนเบี้ย หมายถึงเด็กที่เป็นถูกท่าสต้องเป็นท่าสโดยคำนิດแต่ถ้าบิดาของเด็กไม่ได้เป็นท่าส ก็อาจถือถอนถูกให้เป็นอิสรระได้ โดยจะได้การลดค่าตัวให้ 1 ใน 3 ในฐานที่พ่อเป็นไพร

(3) ท่าสที่ช่วยไว้จากทัณฑ์โภย หมายถึงผู้ที่ต้องโทษปรับแล้วไม่มีเงินจ่ายค่าปรับให้ถ้ามีผู้มีเงินเอามาจ่ายให้แทน ก็สามารถถอนบุคคลนั้นไปเป็นท่าสได้

(4) ท่าสที่ช่วยไว้จากทุพภิกขภัย ถ้าในปีได้เกิดภัยธรรมชาติ เช่น ฟันแร้งหรือน้ำท่วม ผู้ที่ไม่มีพิชผลเลี้ยงชีพ ถ้าต้องมาพึ่งพาอาศัยมนุษย์เพื่อยังชีพ หากไม่มีใช้คืนก็อาจต้องขายตัวลงเป็นท่าส

(5) ท่าสแซลย เป็นท่าสที่ได้จากการไปรับทัพจันศึกแล้วคาดต้อนแซลยมาได้ บุนนาคที่มีความดีความชอบในการสังคมรักษาไว้ได้รับพระราชทานแซลยบางส่วนให้เป็นท่าสใช้งานเป็นการตอบแทน

(6) ท่าสที่ได้ด้วยการรับมรดก เป็นท่าสที่เมื่อนายเดิมเสียชีวิต ไปก็เป็นมรดกตกทอดเป็นท่าสของทายาทสืบท่อไป

(7) ท่าสที่มีผู้ให้ เป็นท่าสที่นายเงินอาจยกให้กับผู้อื่น ท่านั้นก็ต้องรับใช้นายใหม่ต่อไป

การผลิตทางการเกษตร

ในสมัยอยุธยานี้ลักษณะการผลิตทางการเกษตรก็คงจะไม่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยสุโขทัยมากนัก คือ ยังคงปลูกข้าวเป็นหลัก และมีการทำสวนผลไม้ ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ทำการประมงอยู่ด้วยโดยทั่วไป จากการที่สภาพภูมิศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยานั้นอยู่ในที่ราบลุ่มภาคกลางอันอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะสมกับการทำการผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง

ในระบบฯ ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ในสมัยอยุธยาถูกใช้บริโภคในครัวเรือน เป็นหลัก โดยส่วนที่เหลือก็จะนำออกขายยังตลาดในท้องถิ่น ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคนั้น ก็มีมากพอสมควรและอาจมีผู้ที่ตั้งเป้าหมายเกินผลิตส่วนหนึ่งเพื่อการค้าด้วย ทำให้ปรากฏว่า มีผลิตผลทางการเกษตรจำนวนมากเป็นประจำในตลาดในเมืองและต่อมาเมื่อมีการค้าติดต่อกันต่างประเทศมากขึ้น ที่ปรากฏว่าได้มีการผลิตสินค้าเกษตรบางอย่างเพื่อส่งออกด้วย ซึ่งสินค้าเกษตรที่มีการส่งออกอย่างสำคัญคือข้าวอันเป็นสินค้าที่ต่างประเทศต้องการมากดังปรากฏหลักฐานจากเอกสารของพ่อค้าชาวอัลลันดา ใน พ.ศ. 2177^{4/} ซึ่งทำการค้ากับกรุงศรีอยุธยาโดยมีข้าวเป็นสินค้าที่ขออัลลันดาต้องการมากอย่างหนึ่ง

สำหรับในกระบวนการผลิตทางการเกษตรนั้น ในการผลิตเป็นการผลิตของสามัญชนทั่วไป การผลิตก็ทำโดยแรงงานในครอบครัวและการร่วมมือกันทำงานตามประเพณี ส่วนในการผลิตของขุนนางเจ้านาย และการผลิตในที่ดินของพระมหาภัตตร์นั้น ก็ใช้แรงงานไพร่และทาสในการผลิต

การผลิตทางอุตสาหกรรม

ในสมัยอยุธยานั้น การอุตสาหกรรมคงไม่ได้พัฒนาไปกว่าสมัยสุโขทัยมากนัก ผลผลิตส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทที่ทำเพื่อใช้ในครอบครัวเป็นหลัก เช่นเดิม โดยที่แรงงานที่ใช้ก็เป็นแรงงานในครัวเรือนในขามว่างจากการการทำการเกษตร และจากการถูกเกณฑ์เข้ารับราชการ ด้วยเหตุที่แรงงานชายส่วนใหญ่ในสมัยอยุธยานั้นต้องถูกเกณฑ์เข้ารับราชการถึงปีละ ๖ เดือน ดังนั้นหน้าที่ในการผลิตด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้นจึงเป็นภาระทุกคนกับแรงงานสตรีและเด็กเป็นอันมาก

ในส่วนของแรงงานชายจัดสรรที่ถูกบังคับเกณฑ์ไปตามระบบไพร่นั้น ไม่ว่าจะเป็นไพร่ หลวงหรือไพร่สมก็จะมีผู้ที่ถูกกำหนดให้ทำหรือถูกฝึกฝนให้ทำกิจกรรมทางอุตสาหกรรมด้วย โดยส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมประเภทต้องใช้มือ เช่นช่างทองรูปพรรณ ช่างแกะสลัก เป็นต้น ข้อที่น่าสังเกตคือ ผลผลิตที่เกิดจากกิจกรรมทางอุตสาหกรรมนี้ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตที่ไม่ได้ผ่านตลาดไม่มีการซื้อขาย

อย่างไรก็ตาม ยังมีผลผลิตทางอุตสาหกรรมบางประเภทที่ถูกนำออกวางขายในท้องตลาดอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในเขตนครหลวง ผลผลิตเหล่านี้ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องจักสาน เครื่องเหล็กที่ใช้ในครัวเรือน เช่นมีด และอาวุธต่าง ๆ ซึ่งในการผลิตของเครื่องเหล็กนั้น ได้ปรากฏว่ามีบางท้องถิ่นมีความชำนาญเฉพาะในการผลิต และ

4/ กรมศิลปากร, เอกสารของขออัลลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา, น.s. นันทา สุคุณ แปล (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2513) หน้า 103

ทำการผลิตเพื่อการค้าอย่างกว้างขวางจนเข้าชื่อคือหมู่บ้านอรัญญิก ซึ่งยังมีชื่อในด้านการผลิตเครื่องเหล็ก เช่น มีดและดาบ มาจากปัจจุบัน

การค้า

ในสมัยอยุธยาเสริมภาพในการค้า้นนี้มีจำกัดกว่าในสุโขทัยมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าภายในหรือการค้าต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐได้เข้ามาแทรกแซงในกิจกรรมทางการค้าเป็นอันมากนั้นเอง

(1) การค้าภายในประเทศ

ลักษณะของการค้าภายในประเทศนั้นส่วนใหญ่คงเป็นการค้าขายผลผลิตการเกษตรส่วนเกินต้องการซึ่งมีวางขายตามตลาดทั่วไป การค้าตามตลาดเช่นนี้ผู้ขายคงเป็นศรีเป็นส่วนมากเนื่องจากผู้ชายถูกเกณฑ์ตามระบบไฟร์เป็นเวลานาน นอกจากร้านสินค้าบางประเภทก็อาจเป็นการขายโดยเปิดเป็นร้านขนาดเล็กขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เป็นประเภทสินค้าอุดสาหกรรม เช่น ผ้า ถ้วยชาม เครื่องทองเหลือง เป็นต้น การค้าอีกประเภทหนึ่งที่มีอยู่ก็คือการนำสินค้าเดินทางไปเร่ขายตามท้องถิ่นที่ห่างไกลออกไปจากเมืองหลวง ซึ่งพ่อค้าเริ่มลักษณะนี้ บางกลุ่มจะเป็นชาวต่างชาติเช่นชาวจีน

ในด้านการค้าภายในนี้ ในบางรัชสมัยปรากฏว่ารัฐบาลได้เข้ามายควบคุมการค้าในหลายด้านเช่น ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีบทบัญญัติห้ามขายสินค้าแพงกว่าราคากำหนด ซึ่งผู้ที่ละเมิดด้วยการซื้อถูก ขายแพงก็จะถูกลงโทษตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานกำหนดไว้แน่นอนว่า มีการกำหนดราคากลุ่มนี้ในสินค้าใดบ้าง

การค้าภายในของสมัยอยุธยานี้ คงจะมีเสรีน้อยกว่าในสมัยสุโขทัย เพราะมีการตั้งด่านเก็บภาษีในการขนส่งสินค้าผ่านไม่ว่าจะเป็นทางน้ำหรือทางบก และการวางแผนสินค้าขายในท้องตลาดก็จะต้องเสียภาษีด้วย

(2) การค้ากับต่างประเทศ

การค้าติดต่อกันต่างประเทศนั้น ในสมัยเมื่อแรกสร้างกรุงศรีอยุธยา ซึ่งยังไม่มีการติดต่อกันชาติตะวันตก การค้าต่างประเทศนั้นก็มีอยู่แล้ว โดยเป็นการไปมาค้าขายกับจีน อินเดีย ชวา 猛烈 ตลอดจนเปอร์เซีย และลังกา เป็นต้น การค้าเช่นนี้ทางฝ่ายไทยส่วนใหญ่เป็นการค้าของพระมหาภัตtriy ในลักษณะการ “แต่งสำเกาหลวง” ออกไปค้าขายทางทะเล เรือแห่งสำเกาหลวงนี้ คงมีมาช้านานแล้ว เพราะกฎหมายในรัชสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ (พ.ศ. 1998) ก็มีประกูรตำแหน่งศักดินาของเจ้าหน้าที่ประจำสำเกาหลวงแล้ว

ชาติตะวันตกเริ่มเข้ามาค้าขายติดต่อกันไทยในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โดยชาติโปรตุเกสเข้ามาเป็นชาติแรก แต่ระยะที่การติดต่อกันชาติตะวันตกมีมากนั้นก็เป็นตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นต้นไป จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่ง

กล่าวได้ว่าการค้าระหว่างประเทศของกรุงศรีอยุธยาได้เจริญถึงขีดสุด เนื่องจากในระยะนี้เป็นยามที่ม้านเมืองส่งจากภาระศึกษาราชบ้านเป็นเวลาภาราน

(ก) การค้าขาเข้า

สำหรับสินค้าจากต่างประเทศที่ส่งมาขายในกรุงศรีอยุธยานั้น เมื่อมีเรือต่างประเทศเข้ามาจะมีเจ้าพนักงานของหลวงปงไปตรวจดูก่อนว่ามีสินค้าที่รัฐบาลต้องการหรือไม่ ถ้าพบว่ามีก็คัดไว้ห้ามนิ้วขายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ส่วนสินค้าที่รัฐบาลไม่ต้องการจึงยอมให้จำหน่ายกับคนทั่วไป ของที่รัฐบาลจะซื้อนั้นมี 2 ประเภทคือ ประเภทหนึ่ง เป็นของที่ทางราชการต้องการจริง ๆ เช่น อาวุธยุทธภัณฑ์ และของจำเป็นต้องใช้ในราชการ อีกชนิดหนึ่งเป็นของที่ทางราชการพิจารณาเห็นว่าจะขายเอากำไรได้ก็จะซื้อไว้เพื่อขายต่อไป บุลเดตุเดิมของธรรมเนียมเช่นนี้ ก็เพื่อรักษาความปลอดภัย เพราะเรือต่างประเทศนำอาวุธเข้ามาจำนวนมากโดยเฉพาะปืน รัญจงผูกขาดซื้อขายเองทั้งหมด ต่อมากองทุกขาดนี้ จึงขยายตัวออกไปสู่สินค้าประเภทอื่น ๆ ด้วย เมื่อเหตุให้ต้องดึงพระคลังสินค้าขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าประสาททอง (พ.ศ. 2173-2198) เพื่อเก็บรักษาสินค้าที่รัฐบาลเลือกซื้อมาจากการเรือของชาวต่างประเทศ ธรรมเนียมการลงป้ายผูกขาดซื้อในเรือเช่นนี้พ่อค้า ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ก็พอใจ ดังปรากฏในรายงานของพ่อค้าอัลันดา ในปี พ.ศ. 2155 ว่า "...ข้าพเจ้าไม่เห็นว่ารัฐบาลจะขายให้แก่พระเจ้าแผ่นดิน เพราะพระองค์ไม่เคยที่จะทรงเอาสิ่งใดโดยไม่จ่ายเงินให้อย่างงาม"^{5/}

ธรรมเนียมการผูกขาดซื้อขายในรัชกาลนี้ทำให้มักปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารอยู่เสมอว่า มีเรือต่างประเทศนำปืนเข้ามาขาย ทั้งนี้เพราะเป็นเป็นของต้องการในราชการ และจะยอมให้ผู้อื่นสะสมมิได้ เมื่อมีเข้ามารัฐบาลต้องบังคับซื้อ และอาจทำให้ราค่าต่ำ แต่ถ้าเป็นของถาวร เจ้าของจะได้รับสิ่งตอบแทนคุ้มราคายืน และยังจำหน่ายสินค้าอื่นได้สะดวกด้วย เพราะถือเป็นความดีความชอบในการนำปืนมาขาย

สำหรับสินค้าที่นำเข้ามานั้น ที่สำคัญก็ได้แก่ผ้าผ่อนแพรพรรณต่าง ๆ เครื่องถ้วยชาม เครื่องกระเบื้อง และอาวุธ ประเภทต่าง ๆ สินค้าเหล่านี้ผู้ที่สามารถซื้อได้ก็คือ พระมหาภัตtriy เจ้านาย และบุนนาคต่าง ๆ เป็นสำคัญ เมื่อจากเป็นสินค้าต้องห้ามหรือไม่มีราคาแพงเกินกว่าที่สำคัญทั่วไปจะสามารถซื้อหาได้

(ข) การค้าขาออก

การค้าสินค้าออกในสมัยอยุธยานั้นมีการควบคุมอย่างเข้มงวด โดยรัฐบาลผ่านทางพระคลังสินค้า กล่าวคือสินค้าหลายอย่างที่สำคัญนั้น ชาวต่างชาติจะติดต่อซื้อจากประชาชน

5/ กรมสิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า 56

สามัญโดยตรงไม่ได้ และรายภูมิเสาะหาได้สินค้านั้น ๆ มาก็ต้องนำมายังให้พระคลังสินค้า แห่งเดียวจะไปขายให้ผู้อื่นไม่ได้ ส่วนผู้ค้าขายไปต่างประเทศก็ต้องมารับซื้อไปจากพระคลังสินค้า ปรากฏว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น สินค้าที่กำหนดว่าต้องขายโดยผ่านพระคลังสินค้า ก็คือ เนื้อไม้ หมากสง ดิบุก ฝาง คินประสี ตะกั่ว ช้าง และง้าว ส่วนสินค้าอื่นนอกจากนี้ ขอมอนุญาตให้ซื้อขายกันได้โดยเสรี อย่างไรก็ตามในบางครั้ง ข้าวเป็นสินค้าที่ต่างชาติต้องการ นั้นเกิดขาดแคลนภายในประเทศ ก็มีการประกาศห้ามนำข้าวออกไปอยู่เป็นระยะ ๆ ด้วย ดังปรากฏในจดหมายเหตุของขอรับดา ใน พ.ศ. 2171 ว่า “ข้าวพืชพันธุ์ซึ่งญาหารขาดแคลน พระเจ้าแผ่นดินจึงไม่ทรงอนุญาตให้อาช้าวอกนอกประเทศ” ^๙

ในส่วนผู้ที่ทำหน้าที่การค้าขอกันนั้น ทางฝ่ายไทยส่วนใหญ่เป็นในลักษณะการค้าของ หลวง มีการสร้างเรือสำเภาสำหรับค้าขายขึ้น นอกจากนี้เจ้านายและขุนนางไทยที่มีทุนทรัพย์ต่างก็ต่อเรือสำเภาสำหรับค้าขาย ถึงเมืองต่างประเทศ โดยมีเรือไทยไปค้าขายทางตะวันตกจนถึงอินเดียทางใต้ลงไปจนถึงเกาะชวา และทางตะวันออกไปจนถึงเมืองญวน จีน และญี่ปุ่น

สำหรับชาวต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินกิจการค้าต่างประเทศในกรุงศรีอยุธยาแห่งนี้ แต่เดิมก็คงเป็นพ่อค้าจีน และแขก ซึ่งคงมีบทบาทในการค้ามาก จนปรากฏว่ามีทำเนียบตำแหน่ง ขุนนางจีน เป็นกรรมการทำชาย ขุนนางแขกเป็นกรรมทำขาว ซึ่งเป็นตำแหน่งด้านการค้าต่างประเทศ ที่สำคัญในสมัยด้วย นำมา ที่ได้มีพ่อค้าชาติตะวันตกเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในด้านการค้าต่างประเทศมากขึ้น ชาติที่เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาที่สุดก็คือ ขอรับดา และฝรั่งเศส โดยขอรับดานั้นได้รับสิทธิในการค้าได้ทั่วราชอาณาจักรในสมัยสมเด็จพระนารายณ์และได้ผูกขาดซื้อขายน้ำโكر หนังกวัว ได้กระสำพัก และรังนก ตลอดจนดิบุก ส่วนที่เหลือจากพระเจ้าแผ่นดินเก็บไว้ด้วย และในสมัยพระเพทราชา ก็ยังได้ผูกขาดซื้อขายช้าง หมากราดและม้าหอนอึกด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากขอรับดานี้ใช้อิทธิพลบ่ำบุญใหญ่ให้ต้องยอมให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ทำให้ไทยต้องเปิดสมัชชามีตรีกับชาติตะวันตกอื่น ๆ อีก เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งก็ได้แก่ฝรั่งเศส ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำการค้าในเมืองไทยได้โดยไม่ต้องเสียภาษีขาเข้าออก แต่การสั่งซื้อต้องซื้อจากคลังสินค้าของหลวงเพียงแห่งเดียว นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังได้สิทธิผูกขาดในการค้าดิบุกที่เมืองตลาดอีกด้วย

สินค้าออกที่สำคัญของไทยในสมัยอยุธยานั้น ส่วนใหญ่เป็นสินค้าราคาแพงซึ่งเป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติ เช่น อ้าพัน ไม้หอนต่าง ๆ ไม้ฝาง ทองคำ เงิน พลอย ตะกั่ว ง้าว

^๙/ กรมศิลปากร, ตีองเดิม, หน้า 103

เครื่องเคลื่อน น้ำตาล ข้าว หนังสัตว์ เช่น หนังกว้าง น้ำตาลหม้อ ครั้ง ไม้สัก น้ำมันมะพร้าว กระปาน นอกจานนี้ก็มีสัตว์ประเพท ช้าง น้า ส่งออกอีกด้วย

กล่าวได้ว่า ในสมัยอยุธยานั้นการค้ากับต่างประเทศรุ่งเรืองที่สุดในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถึงกับปรากฏว่า ได้ทรงวางแผนการเดินเรือเป็นการใหญ่ กล่าวคือ เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ซึ่งเป็นราชทูตเดินทางไปยังฝรั่งเศสนั้น ขาดลับได้จ้างช่างเทคนิคในการเดินเรือและต่อเรือมาถึง 300 คน เพื่อสอนวิชาการเดินเรือและการต่อเรือสมัยใหม่ในเวลานั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเห็นว่า อยุธยาและบางกอกเป็นท่าเรือเหมาะสมแต่เฉพาะสำหรับเดินเรือไปถึงจีนและญี่ปุ่นเท่านั้น จึงทรงใช้ช่างเทคนิคที่จ้างมาจากฝรั่งเศสนั้น สร้างท่าเรือและอู่ต่อเรืออย่างฝรั่ง ซึ่งที่เมืองนระวิด เพื่อให้เรือเดินทางเลื่อนไปไทยสามารถเดินทางค้าขายทางด้านมหาสมุทรอินเดียได้โดยสะดวก อย่างไรก็ตามภายหลังการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์ ในพ.ศ. 2231 นั้น แผนการเหล่านี้ก็ได้ถูกเลิกล้มไปหมดเนื่องจากความเกรงว่าอิทธิพลของชาติตะวันตก จะเข้ามายึดกินไปจนถึงขั้นเข้ายึดไทยเป็นเมืองซึ่งดังนั้นสัมพันธ์ไม่ตรึงกับชาติตะวันตก จึงเสื่อมโถรมลงไปมาก การค้ามีแต่เพียงกับชาติตะวันออกด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังเกิดความวิตกว่าจะมีการอาไม้ไปใช้ในการต่อเรือเดินทางมากเกินไป จนเกิดการขาดแคลน จึงมีข้อกำหนดไม่ให้ต่อสำราญนาดใหญ่มาก และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมอย่างสูงในการต่อเรือ เพราะฉะนั้นการค้าทางทะเลของไทยที่เคยมีที่ทำว่าจะเจริญก้าวหน้า จึงหยุดชะงักลง ประจำวันกันไปห่วงคือ ๆ มา ก็มีภาวะศึกสงครามกับพม่าโดยตลอด และทางตะวันตกก็มีภาวะสงครามในยุโรปสมัยพระเจ้าโนเปเลียนที่ 1 ด้วย พ่อค้าตะวันตกที่ไปมาค้าขายจึงมีน้อยมาก การค้าต่างประเทศของไทยได้เสื่อมโถรมลงทุกที่โดยไม่มีการฟื้นตัวขึ้นอีกเลย จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310

เงินตรา

เงินตราในสมัยอยุธยานั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยสุโขทัยมากนัก ตามหลักฐานที่มีปรากฏนั้น ในสมัยอยุธยา หลวงเป็นผู้กฎหมายทำเงินตรา บุนนาคหรือรายภูรที่มีเงิน ใช้จ่ายโดยลำพังไม่ได้ ต้องส่งเงินไปให้เจ้าพนักงานหลอมเป็นตัวเงิน และตีตราเสียก่อน จึงจะใช้ได้ เงินร้อยตัวลึง ต้องเสียภาษีให้หลวงหกสิบลึง เป็นค่าทำเงิน ถ้าเงินที่ใช้จ่ายไม่มีตรา ผู้เป็นเจ้าของจะต้องถูกลงโทษ ฐานทำเงินปลอมถ้าจับได้ครั้งแรกให้ตัดนิ้วนือชัย ครั้งที่ 2 ตัดนิ้วมือขวา ครั้งที่ 3 ต้องโทษถึงตาย

เงินในสมัยอยุธยา มี 4 ชนิดคือ

ก) เงินพดด้วง รูปลักษณะคล้ายเงินพดด้วงสมัยสุโขทัย ต่างกันแต่ที่ตรงปลายทั้งสองข้างหกันนั้นไม่แหลมเหมือนเงินพดด้วงสุโขทัย ที่ใช้กันมากก็มีราคา 1 บาท กึ่งบาท 1 สิบ 1 เพี้ยง เงินพดด้วงทำขึ้นด้วยเนื้อเงินอย่างเดียวกันหมด ส่วนใหญ่ตีตราจักรกับตราประจำรัชกาล

เช่น กรุณา ช้าง ครี พุ่มดอกไม้ ราชวัตร กระต่าย สมอ หางทรงส์ ฯลฯ

ข) เป็นเงินปลีก ส่วนมากเป็นเบี้ยจีนและเบี้ยนาง เมียเหล่านี้พ่อค้านำมายาจาก
เกาะมัลดิฟของอินเดียและเกาะฟิลิปปินส์ ราคานี้จึงไม่แน่นอนขึ้น ๆ ลง ๆ ตามแต่จะมีพ่อค้า
นำเบี้ยมายาอย่างมาก ราคานี้อาจตกลงถึง 1000 เบี้ยต่อ 1 เพื่อง และถ้ามีเบี้ยน้อย ราคานี้อาจ
เคยสูงขึ้น ถึง 800 เบี้ยต่อเพื่องก็มี

ค) ไฟและคล่า ไม่ได้ทำด้วยเงิน แต่จะเป็นอะไรแน่นั้นไม่ปรากฏ

ง) เงินประกับ เป็นดินเผาตีตราต่าง ๆ ขนาดเท่าเหรียญสลึง และสองสลึง ปัจจุบัน
ทำขึ้นใน พ.ศ. 2287 ในรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ ใช้ต่างเบี้ย เนื่องจากเบี้ยขาดแคลน ตราที่พนมี
ตราบัว กินรี กระต่าย ไก่ และราชสีห์

มาตรฐานสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นดังนี้คือ

200	เบี้ย	เป็น	1	ไฟ
2	คล่า	เป็น	1	ไฟ
4	ไฟ	เป็น	1	เพื่อง
2	เพื่อง	เป็น	1	สลึง
4	สลึง	เป็น	1	นาท
4	นาท	เป็น	1	คำลึง
20	คำลึง	เป็น	1	ชั่ง
50	ชั่ง	เป็น	1	หนาน

การคลังของราชอาณาจักร

ในสมัยอยุธยาเริ่มระบบการจัดหารายได้และการใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นไปอย่างชัดเจน และ
เข้มงวดกว่าสมัยสุโขทัยมาก อาจแยกพิจารณาด้านการคลังในสมัยอยุธยาออกเป็นทางด้านราย
รับและรายจ่ายดังนี้

(1) รายได้ของรัฐบาล

แหล่งที่มาของรายได้รัฐบาลที่สำคัญในสมัยอยุธยา มีดังนี้คือ

(ก) รายได้จากการภาษีอากร ภาษีอากรในสมัยอยุธยานั้นแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท
คือ

จังกองหรือจอกอง คือภาษีสินค้าที่ผ่านเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่ง เช่น จ่าว
การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่คงทำการทางน้ำ จึงปรากฏหลักฐานในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ว่าได้ใช้วิธีเก็บภาษีจังกองตามขนาดเรือ คือวัดความยาวของเรือแล้วเก็บเวลาละ 1 นาท การเก็บ
ภาษีจังกองนี้ทำโดยการตั้งค่านั้นจัดตามเส้นทางที่รายฎรใช้ในการขนส่งสินค้าไปมาอยู่เสมอ

อาการ คือภัยผลผลิต เรียกเก็บจากผลประโยชน์ที่รายฎูทำมาหาได้ เช่น การทำงาน ทำสวน ทำไร่ หรือการได้รับอนุญาตต่าง ๆ เช่น อนุญาตให้เก็บของป่า ทำการประมง ตั้งกลั่นสุรา ตั้งบ่อนพนัน เป็นต้น

ประเภทของอาการเท่าที่มีหลักฐานแน่ชัดในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น มีดังต่อไปนี้

- อาการค่านา ตามจดหมายเหตุของ ลาลูแบร์ ซึ่งเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ได้บันทึกไว้ว่า อาการค่านา เป็นภัยที่มีมาในกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลาช้านานแล้ว และจัดเก็บในอัตราไว้ระ 1 สลึง สำหรับอาการค่านา ที่เก็บได้ในหัวเมืองต่าง ๆ นั้น ครึ่งหนึ่งตกเป็นของเจ้าเมืองอีกครึ่งหนึ่งที่ต้องส่งหลวง ลาลูแบร์ ได้กล่าวว่า ในขั้นแรกอาการค่านานี้เก็บจากเฉพาะที่คิดส่วนที่ทำการเพาะปลูกได้ผลในแต่ละปี แต่ในสมัยก่อนสมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงแก้กฎหมายให้เก็บจากที่นาทั้งหมดไม่ว่าจะทำได้หรือไม่ในปัจจุบันก็ตาม ทั้งนี้โดยมีเหตุผลเพื่อบังคับให้รายฎูทำงานให้เต็มเนื้อที่ ๆ ตนมืออยู่ ไม่เกียจคร้านทำแต่พอกิน อย่างไรก็ตามในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น การเก็บค่านาได้มีการแก้ไขให้เป็นธรรมยิ่งขึ้น คือได้แบ่งชนิดที่นาออกเป็น 2 ชนิด คือ นาคุโโค และนาฟางลาย นาคุโโคนั้นเป็นที่นาที่มีน้ำท่าบริบูรณ์สามารถทำนาได้ทุกส่วนของพื้นที่ อาการที่เก็บจากนาชนิดนี้เก็บจากที่คิดทั้งหมดไม่ว่าจะใช้ทำนาหรือไม่ก็ตาม ส่วนนาฟางลายนั้นเป็นนาในที่ซึ่งน้ำไม่สมบูรณ์ บางปีอาจไม่สามารถทำนาได้ในที่บางส่วน ดังนั้นการเก็บอาการจะเก็บจากเฉพาะที่ซึ่งทำการผลิตได้ผลเท่านั้น โดยดูตอฟางเมื่อเกี่ยวข้าวแล้วเป็นหลักว่าที่ใดทำนาบ้าง

- อาการสวน เก็บตามจำนวนและชนิดของต้นไม้ซึ่งให้ประโยชน์แก่เจ้าของสวน เช่น ทุเรียนต้นละ 2 สลึง มะพร้าวต้นละ 2 สลึง พุดค้างละ 1 นาท ต่อปี เป็นต้น

- อาการสุรา มี 2 ประเภทคือ ประเภท 1 เก็บตามจำนวนเตาที่ขออนุญาตตั้งกลั่นสุรา ขาย อีกประเภทหนึ่งปล่อยให้รายฎูตั้งกลั่นกันเอง แต่เก็บภาษีล่วงหน้าไว้จากชาญกรรมคนละ 1 นาท โดยไม่คำนึงว่าไครจะคืนสุราหรือไม่

- อาการค่าน้ำ เก็บจากการขออนุญาตทำปลา และตามชนิดของเครื่องมือที่ใช้จับปลา ถ้าเป็นเครื่องมือที่ใช้จับปลาได้มากก็จะเสียอาการสูง

- อาการบ่อนเนื้ย เก็บจากผู้ขออนุญาตดังบ่อนการพนัน

- อาการตลาด เก็บจากผู้ที่ขายของในห้องตลาด

ส่วย คือวิธีการให้ส่งสิ่งของบางอย่างเข้ามาแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน ซึ่งโดยปกติใช้กับหัวเมืองที่อยู่ไกล การส่งแรงงานเข้ามายังเมืองหลวง "ไม่สะตอกหรือไม่ก็มีทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อราชการมาก จึงมีการส่งส่วยเข้ามาแทน โดยมีการทำหนดไว้ว่า ให้จัดหาสิ่งใดเข้า

มาเป็นจำนวนเท่าได้ ตามหลักฐานในหนังสือ คำให้การของชาวกรุงเก่า�ั้น ส่วยที่มีส่งเข้ามายัง กรุงศรีอยุธยา มีมากน้อยหลายชนิดด้วยกัน เช่น งาช้าง ฝาง ตะกั่ว ไม้ดำ ไม้แดง ชัน รัก จันทน์ ชะมด ครั้ง ทองคำ ดีบุก พลอย ทองแดง เหล็ก กำยาน ศิลาปากนก กำมะถัน ดินประสา ผ้าขาว ผ้าแดง เสื่อและต่าน เป็นต้น นอกจากนี้ส่วนมากของย่างอนุญาตให้ส่งเงินเข้ามาแทนได้ ก็อ ยางรัก น้ำมันยาง น้ำมันปลา น้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำอ้อย ชัน ปลาเนื้อจีด และปลาเนื้อเค็ม หั้งน้ำโดย ต้องเสียเงินแทนเป็นหนึ่งคนละ 4 บาท

ฉะ คือค่าธรรมเนียมเรียกเก็บจากการภูมิเป็นรายตัวบุคคล ในกิจการที่รัฐบาลทำให้ เช่น ออกโอนดตราสาร หรือเงินที่ฝ่ายแพ้คดีถูกปรับโทษให้ใช้แก่ฝ่ายชนะนั้น ก็มักถูกเรียกเป็น ค่าฤชาถึงหนึ่ง เรียกว่า เงินพินัยหลวง เป็นต้น

(ข) รายได้จากการค้ากับต่างประเทศ รัฐบาลได้ผลประโยชน์จากการค้ากับ ต่างประเทศ 4 ทางด้วยกัน คือ

ค่าเบิกกร่อง เป็นค่าอนุญาตให้เรือเข้ามาค้าขาย เก็บมากันอย่างตามขนาดเรือ ตาม ความที่ปรากฏในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า�ั้นเรียกว่าภาษีปากเรือ ซึ่งอัตราเก็บนั้น เรือปาก กว้างตั้งแต่ 4 วาขึ้นไป ถ้าเป็นเรือของเมืองที่ไม่ในครี ไปมาค้าขายอยู่เสมอ จะเก็บค่าปากเรือ เที่ยวหนึ่งตามขนาดปากเรือโดยคิดว่าละ 12 บาทแต่ถ้าเป็นเรือที่นานไปนานมาไม่คุ้นเคยกันเก็บไว้ว่าละ 20 บาท

ภาษีสินค้าเข้า อัตราที่ปรากฏนั้นสำหรับเรือที่ไปมาเสมอ เก็บร้อยชั้ก 3 ส่วนเรือที่ นานไปนานมาเก็บร้อยชั้ก 5

ภาษีสินค้าออก ไม่พบว่าเก็บอัตราเท่าไร แต่พอได้ความว่าเก็บเป็นอย่าง ๆ ตาม ชนิดของสินค้า

กำไรจากพระคลังสินค้า คือรายได้จากการผูกขาดการค้าของรัฐบาล หั้งสินค้าเข้า และสินค้าออก โดยในด้านสินค้าเข้านั้น เรือที่มาจากการเมืองต่างประเทศต้องให้เจ้าพนักงานลงไป ตรวจดูสินค้าก่อน แล้วคัดสินค้าที่ต้องการไว้ห้ามขายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด สินค้าที่เหลือจึงยอมให้ จำหน่ายได้โดยเสรี ส่วนในด้านสินค้าออกนั้นก็มีการทำหนดสินค้าห้ามขายอย่างที่ราชฎรไม่อาจ ขายให้กับพ่อค้าต่างประเทศได้โดยตรง แต่ต้องขายผ่านพระคลังสินค้า ซึ่งทำกำไรให้กับพระคลัง สินค้าเป็นอันมาก ตัวอย่างเช่น หมาก ซึ่งแยกและฝรั่งต้องการมากเพื่อไปทำสีย้อมผ้านั้น รัฐบาล ซื้อจากราชฎรเพียงหานละ 8 สลึง แล้วขายออกไปถึงหานละ 1 ตัวลึง ไม้ฝาง รัฐบาลก็ซื้อหานละ

2 สลึงเพื่อง แต่ขยายได้ถึงห้าบละ 6 สลึงถึง 2 บาท เกลือสินธาร์ ซึ่งส่วนใหญ่รัฐบาลได้นำจาก การส่งส่วยกีดขวางส่วนอกได้ถึงห้าบละ 17 บาท เป็นต้น

วิธีการจัดเก็บภาษีอากรต่าง ๆ เพื่อหารายได้โดยทั่วไปนั้นกระทำโดยเจ้าพนักงาน ข้าราชการผู้ได้รับมอบหมาย อย่างไรก็ตาม ในยุคของชาตตอนปลายนั้น ปรากฏว่ามีเอกชนมาทำการประมูลของจัดเก็บภาษีให้รัฐแล้ว โดยเอกชนผู้เสนอันน จะแจ้งจำนวนเงินที่จะส่งให้หลวงได้ ว่าเป็นเท่าไร และจะเก็บภาษีจากลังได้ในอัตราเท่าใด ถ้าหากพระมหากษัตริย์ ทรงมีพระบรมราชานุญาตก็จัดเก็บได้ ผู้ที่ทำการประมูลภาษีนี้มีทั้งไทยและจีน อาจเป็นทั้งข้าราชการและเอกชน แต่ทำการในลักษณะเอกชน การประมูลภาษีนี้ ถ้าจัดเก็บได้มาก ก็ทำให้ผู้ประมูลได้กำไร ก เพราะส่งเงินให้หลวงเป็นจำนวนด้วยตัว ดังนั้น จึงมีการพยายามบุกรุกภาษีจากราชภูมิทำให้เกิดความเดือดร้อน ซึ่งถ้าความทราบถึงพระมหากษัตริย์ว่า ราชภูมิเดือดร้อนมากเกินไป ก็มีกฎหมายสำหรับลงโทษ พวกเจ้าภาษีนายอากรเหล่านี้ด้วย

ตามหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า�ี้ได้มีรายการแสดงรายได้จากการของรัฐบาล อยู่ด้วย ถึงแม้ว่าตัวเลขจะดูไม่น่าเชื่อนัก^{7/} แต่ก็คงพอจะแสดงให้เห็นแหล่งสำคัญของรายได้รัฐบาล ได้บ้างดังนี้

- อากรสวน ปีละ 3 พันชั่ง
- อากรสุรา ปีละ 2500 ชั่ง
- อากรบ่อนเบี้ย ปีละ 2500 ชั่ง
- ภาษีผ่านด่านขนอนปีละ 800 ชั่ง
- อากรสมพักร (เก็บจากการปลูกต้นไม้) ปีละ 200 ชั่ง
- อากรตลาดปีละ 300 ชั่ง
- ภาษีสำราหาเข้า ปีละ 3 พันชั่ง
- ภาษีเงิน (เก็บจากการส่งเงินนา闷เนื้อรับราชการ) ปีละ 500 ชั่ง
- ภาษีหมาก ปีละ 500 ชั่ง
- ภาษีเครื่องปั้นดินเผา ปีละ 500 ชั่ง

7/ กรมศิลปากร คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การบุนท่วงหัวดัดและพระราชพงคาวดครุ่งเก่า ฉบับหลวงประจำสิริ อักษรนิติ (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516) หน้า 276-283

- ค่านา ไม่ปรากฏจำนวน
- ส่วยทอง ไม่ปรากฏจำนวน

(2) รายจ่ายของรัฐบาล

เนื่องจากในสมัยอยุธยาโบราณ การเกณฑ์แรงงานและสิ่งของทำให้ไม่จำเป็น ที่รัฐบาลจะต้องจ่ายเงินเพื่อกิจการสาธารณ่อย่างเช่น การก่อสร้าง ทำถนน ขุดคลอง ฯลฯ รายจ่ายส่วนใหญ่จึงเป็นไปในรูปการบำเพ็ญพระราชกุศล และงานพระราชพิธีต่าง ๆ นอกจากนี้ก็มีส่วนหนึ่งเป็นเงินพระราชทานเป็นเมี้ยหัวดเงินปีแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ และยังมีเงินคงพระคลังเตรียมไว้ใช้ในราชการศึกและพระราชพิธีพิเศษด้วย

ตามหนังสือคำให้การกรุงเก่า�ั้น ได้นำรายการแสดงรายจ่ายต่อปีของทางรัฐบาลสมัยอยุธยาไว้ดังนี้^{๘/}

- พระราชทานนิตยภัตและอาหารบิณฑบาตแก่พระกิษมังษ์เป็นเงิน 100 ชั่ง
- งานสมโภชพระพุทธนาท (มีการโปรดญาต, เลี้ยงสับปุรุষ และพระราชทานอาหารบิณฑบาต) ปีหนึ่ง ๆ ราว 75 ชั่ง
- งานมหรสพสมโภชที่วัดพระศรีสรรเพชญ และปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก, สวรรคโลก และนครศรีธรรมราช ปีหนึ่งราว 9 ชั่ง
- พระราชทานพระกฐิน ปีหนึ่งราว 100 ชั่ง
- พระราชทานค่าข้าวสาร เดียงพระทุกวัด รวมปีละ 100 ชั่ง
- พระราชทานปฏิสังขรณ์ พระอารามที่สลักหักพัง ปีละ 100 ชั่ง
- พระราชทานเวลาันักขัตฤกษ์ สงกรานต์ มีอุปการาปีละ 25 ชั่ง
- พระราชทานผู้้อนนาค ทุพพลาพ ปีละ 10 ชั่ง
- อุทิศปฏิสังขรณ์ พระพุทธนาท ปีละ 100 ชั่ง

รวมเป็นเงินทางพระราชกุศลรวมปีละ 619 ชั่ง นอกจากนี้ยังมีการพระราชทานทรัพย์ เป็นเมี้ยหัวดแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการตามอัตรวดังนี้

- พระมหาอุปราช ปีละ 500 ชั่ง
- พระอัครมเหสี ปีละ 300 ชั่ง

^{๘/} กรมศิลปากร, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

- พระราชโอรสธิดา ขันเจ้าฟ้า ปีละ 100 ชั่ง
  - พระราชโอรสธิดา ขันพระองค์เจ้าปีละ 50 ชั่ง
  - พระนัดดา ปีละ 20 ชั่ง
  - พระสนม ได้ไม่เท่ากันแต่รวมปีละ 200 ชั่ง
  - เมี้ยหัวดพระราชทานแก่ข้าราชการ ฝ่ายหน้ารวมปีละ 1500 ชั่ง โดยข้าราชการชั้นผู้น้อยได้ในอัตราคนละตั้งแต่ 50, 40, 30, 20 จนถึง 10 ชั่ง ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยได้ในอัตราคนละตั้งแต่ 5, 4, 3, 2, จนถึง 1 ชั่ง
- นอกจากนี้ ยังมีเงินคงเหลือคลังไว้เครื่องใช้ในราชการอีก คือ
- เครื่องไว้ใช้ในราชการทัพ 5 พันชั่ง
  - เครื่องไว้ใช้ในพระราชพิธีพิเศษ เช่น งานพระเมรุ 4 พันชั่ง

การสื้นสุดของสมัยอยุธยา

สมัยอยุธยาในประวัติศาสตร์ไทยสื้นสุดลงใน พ.ศ. 2310 เมื่อกรุงศรีอยุธยา เมืองหลวงของราชอาณาจักร ถูกยึดและทำลายโดยพม่าข้าศึก ในครั้นนั้นกรุงศรีอยุธยา ต้องเสียหายอย่างยับเยินในทุกด้าน โดยเฉพาะ ความมั่งคั่ง ซึ่งสะสมมาบันเป็นเวลาหลาย 100 ปีนั้น ก็ประสบกับความวินาศไปในทันที แทนไม่มีผลจากความมั่งคั่นนั้น ต่อก่อมาบังบุคสมัยต่อไปเลยอย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ในสมัยอยุธยานั้น สังคมไทยมีความมั่งคั่งสูงไม่น้อย เห็นได้จากทรัพย์สมบัติมีค่าที่มีการซุกซ่อนจากพม่าไว้ และมีการค้นหาได้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นี้ค่ามหากาล และแม้จะบังบุคสมัยต่อไปอยู่อีกไม่น้อย

คำถ้ามท้ายบทที่ 3

1. จงอธิบายความหมาย สาเหตุและลักษณะของระบบศักดินาไทยที่เริ่มน่าตั้งแต่สมัยอยุธยา
2. จงอธิบายถึงสภาพทั่วไปและลักษณะการใช้ปัจจัยนับการผลิตประภากที่ดินในสมัยอยุธยา
3. จงอธิบายให้เห็นว่าระบบศักดินามีผลกระทบต่อสภาวะการใช้ปัจจัยการผลิตประภากแห่งงานในสมัยอยุธยาอย่างไรบ้าง
4. จงอธิบายถึงสภาพทั่วไปและลักษณะการผลิตทางการเกษตรในสมัยอยุธยา
5. จงอธิบายถึงสภาพทั่วไปและลักษณะการผลิตทางการอุดสาหกรรมในสมัยอยุธยา
6. จงอธิบายถึงสภาพทั่วไปและลักษณะการทำการทำค้ากับต่างประเทศในสมัยอยุธยา โดยแยก อธิบายทั้งด้านการค้าขาเข้า และการค้าขาออกให้ชัดเจน
7. จงอธิบายถึงสภาพทั่วไปและลักษณะของเงินตามที่ใช้กันอยู่ในสมัยอยุธยา
8. จงอธิบายโดยละเอียดถึงลักษณะของรายได้ของราชการในสมัยอยุธยา โดยจำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญคือ
  - (ก) รายได้ในรูปภาษีอากร
  - (ข) รายได้ที่เกี่ยวข้องกับการทำค้าระหว่างประเทศ
9. จงอธิบายโดยสรุปถึงลักษณะการใช้จ่ายของทางราชการในสมัยอยุธยา

